

**Brian Cartledge, *The Will to Survive: A History of Hungary*,
(Third Edition), Budapest: Hurst and Company, 2012, 604 s.**

Giray GERİM
(Eötvös Loránd University)

İlk baskısı 2006 yılında yapılan *The Will to Survive: A History of Hungary*, 2008 yılında *Megmaradni: A Magyar Történelem Egy Angol Szemével¹* adıyla Macarcaya çevrildi. Kitabın 2011 yılında yayınlanan İngilizcedeki bu üçüncü baskısında, yazar, ilk iki İngilizce ve sonraki Macarca baskının hata ve eksiklerinin giderilmeye çalışıldığını belirtir. Brian Cartledge'in eserini Soğuk Savaş sonrası dönemde yayınlanan Paul Lendvai'nin *The Hungarians: 1000 Years of Victory in Defeat* (2003), Miklós Molnár'ın *A Concise History of Hungary* (2001) ve László Kontler'in *A History of Hungary: Millenium in Central Europe* (1999) çalışmalarından ayıransa, Macarca çeviride de özellikle öne çıkarıldığı gibi yazarın Macar olmaması ve Macar tarihine dışarıdan bir gözle bakmasıdır.

1980-1983 yılları arasında Birleşik Krallık Büyükelçisi olarak Macaristan'da bulunan Cartledge, kendisi de dâhil olmak üzere ülkesinden buraya gelen ziyaretçilerin Macarların geçmişine ilişkin ne kadar az şey bildiklerini fark ettiğinde, gerek bu geçmişe ilişkin kendi merakını tatmin etmek, gerekse daha fazla öğrenmek isteyen yabancılara bir kaynak sağlamak üzere çalışmaya başlar. Böyle bir çalışma neticesinde ortaya çıkan bu eser, Macarların Orta Avrupa'daki on bir asırlık tarihini genel itibarıyla derli toplu, çizgisel bir akışa sahip ve kolay okunabilen bir biçimde sunar.

Cartledge, Macar tarihini üç ana bölümde incelemeyi tercih eder. Ortaçağ Krallığı (Medieval Kingdom) başlıklı ilk bölüm, Macarların Karpat Havzasına akın ve göçlerinden başlar ve bu bölgenin bir Macar yurdu olarak görülmesini sağlayan Macar Krallığı'nın kuruluş ve yükseliş dönemlerine ışık tutar. Diğer iki ana bölüme oranla bu bölümün -belki de döneme ait kaynakların göreceli azlığından ötürü- son derece kısa tutulduğu göze çarpar. Habsburg Krallığı (Habsburg Kingdom) olarak adlandırılan ikinci bölümde, 1526 Mohaç Savaşı sonrası bölünen tarihi Macar topraklarında Habsburg ve Osmanlı İmparatorluklarının varlığının Macar tarihine verdiği yön, bu halkın iç siyasi ve sosyal dinamikleriyle birlikte ele alınır. Osmanlıların çekilişi sonrasında Habsburglara karşı verilen bağımsızlık savaşları ve 'ikili monarşi'ye zemin hazırlayan gelişmeler değerlendirilirken Macar halkının sosyo-ekonomik sınıfları arasındaki ilişkiler ve bunların siyasi yansımaları da göz ardı edilmez. İkili monarşinin tesisi sonrası Macaristan'a dâhil olan topraklarda yerleşik diğer halklarla ilişkilerin ve bu halkların Macarlaştırma politikalarına tepkilerinin de değerlendirildiği bu bölüm, Macaristan'ı Birinci Dünya Savaşı'na götüren zeminin ve savaş yıllarında ülkenin içinde bulunduğu şartların incelenmesi ile son bulur. Üçlü Trajedi ve Yeniden Doğuş (Triple Tragedy and Rebirth) adı verilen son ana başlıktaysa, Büyük

¹ *Hayatta Kalmak: Bir İngilizin Gözüyle Macar Tarihi* şeklinde Türkçeye çevirmek mümkündür.

Savaş sonrası imzalanan ve yazarın adaletsiz olduğunu düşündüğü Trianon Antlaşması (1920), İkinci Dünya Savaşı sonlarındaki Nazi işgali ve son olarak ülkeye uzun süre hâkim olan, yazarın acımasız olarak değerlendirdiği Stalinist rejimden, Macar halkının yaşadığı üç büyük trajedi olarak söz edilir. Horthy ve Kádár rejimlerinin geçirdiği dönüşümler tartışıldıktan sonra, egemen tek partinin muhaliflerle yürüttüğü Yuvarlak Masa Görüşmeleri (1989) ve ilk serbest seçimler (1990) ile demokrasiye geçiş süreci ele alınır. Son olarak, ilk Fidesz iktidarı da dâhil olmak üzere (1998-2002), demokrasiye geçiş sonrası gerçekleşen seçimlerin ve gelen iktidarların kısa bir değerlendirmesiyle kitap sona erer.

Yazarın kendisinin de önsözde açıkça ifade ettiği gibi, kitabı orijinal bir akademisyenlik ürünü olarak değerlendirmek yanlış olur. Kitabın önemli bir artısı, Cartledge'in dilin olanaklarından en üst düzeyde istifade ederken, aynı zamanda okuyucuda okuma zevkini sınırlandırabilecek dar bir akademik çerçeve ve üsluptan kaçınabilmesidir. Buna rağmen, kitabın yararlandığı kaynakların İngilizce yayınlarla sınırlı kalması ve bunların da genel olarak sadece Macarlara odaklanan metinlerden oluşması kayda değer eksiler olarak görülebilir. Kaynakların İngilizce ile sınırlanması Macar, Türk, Alman, Rus ve diğer mevcut ilgili arşivlerden sadece bu dile çevrildiği ölçüde yararlanabilmesi sonucunu doğururken; sadece Macarların merkeze alındığı çalışmalardan yararlanılmasıysa Hırvat, Slovak, Rumen, Leh ve Sırlar gibi çevre halkları konu alan, esere pek çok açıdan katkı sunması muhtemel İngilizce metinlerin de göz ardı edilmesine sebep olur. Bu durum, kitabın Macar tarih anlatısını daha geniş bir bölgesel çerçevede tartışmasını güçleştirir. Bununla birlikte, yazarın örnek olarak ünlü Macar tarihçi Jenő Szűcs'ün Avrupa'yı üç tarihi bölgeye ayırıp Macaristan'ı Doğu-Orta (Eastern-Central) olarak adlandırdığı bölgede incelediği *The Three Historical Regions of Europe: An Outline* (1983) adlı, önemli ve çok ses getirmiş çalışmasına dahi kaynakçada yer vermemesi, durumun belki de anlatının akışını bozmamaya yönelik bilinçli bir tercih olarak da yorumlanabileceğini gösterir.

Yazar, temelde siyasi bir tarih vücuda getirmesine rağmen, zaman zaman önemli tarihi figürlerin zihinsel ve duygusal dünyalarını şekillendirmesi muhtemel sosyal dinamikleri de kullanarak yerinde tahlillerle metni zenginleştirir. 1703-1711 yılları arasında Habsburg yönetimine karşı ilk geniş çaplı bağımsızlık hareketini değerlendirirken Cartledge, hareketin liderliğini yürüten Ferenc Rákóczi (II)'yi böyle bir tahlille yansıtır. Onun, sıradan halkın yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik samimi isteği ile mensubu olduğu soylu sınıfının imtiyazlarına ve yönetme hakkına duyduğu sağlam inancı arasında kaldığını tespit eder (s. 123). Bu değerlendirme, harekete katılan unsurlar arasındaki sosyal bölünmelerin izahında önemli yer tutar. Buna ek olarak, István Széchenyi, Lajos Kossuth, János Kádár gibi Macar tarihine yön vermiş isimlerin ki-

şisel özellikleri ve içinde buldukları sosyal koşullar arasındaki etkileşimleri başarıyla açıklayan kısımlar kitabı güçlendirir.

Oldukça geniş bir İngilizce literatürü tahlil edip sentezleyen kitapta, Cartledge'in önsözde de değindiği gibi genel itibarıyla bir nesnellik çabası öne çıkar. Yine de söz konusu çabayla ters düşen bazı durumlara sebep olan iki ana etkenden söz edilebilir. Bunlardan ilki, zaman zaman geleneksel Macar tarih yazıcılığının fazla etkisinde kalarak yeni ve revizyonist çalışmaların ihmal edilmesidir. Örneğin, yazar, hacim ve canlılık bakımından zaten her zaman Kuzey ve Batı'nın gerisinde kaldığını belirttiği Güney ve Orta Macaristan yerleşimlerdeki yaşamın, Türk işgaliyle daha da durgunlaştığını ya da tamamen öldüğünü ifade eder (s. 88). Oysa Géza Dávid'in *Studies in Demographic and Administrative History of Ottoman Hungary* (1997) adlı çalışmasında bu yerleşik görüşün gerçeği tam olarak yansıtmadığı nicel verilerden de geniş ölçüde yardım alarak başarılı bir biçimde ortaya koyulur. İkinci ana etken ise yazarın tarihini kaleme aldığı halka beslediğini gizleme gereği duymadığı sempatinin bazı süreçlerin yorumlanmasına fazlaca dahilidir. Yazarın Macar halkının yaşadığı trajedilerin daha az dayanıklı bir halkı yok edeceğini savunması (s. 319), ya da Horthy rejiminin Nazilere yakınlaşmasını işleyeceği bölüme Macaristan gibi küçük ve savunmasız ülkelerin parlak ve onurlu bir dış politika izleme olanaklarının sınırlı olduğunu belirterek giriş yapması (s. 367) bu konuda verilebilecek örneklerden bazılarıdır.

Kitabı siyasi ve diplomatik bir tarih olarak sınıflandırabilmek mümkün olsa da Cartledge'in ekonomi ve edebiyat başta olmak üzere farklı disiplinlerden aldığı yardım, anlatıya derinlik kazandırır. Odaklanılan tarihi süreçlere ait finansal verilerin zengin ve yerinde kullanımı; özellikle vergi uygulamalarına yönelik aydınlatıcı veriler ve bunların analizleri, Macar toplumunun sosyo-ekonomik yapısının anlaşılmasına ciddi bir katkı sağlar. Yine, Macar halkının tarihine tarihte kendi rolüne bakışını, hayal kırıklıklarını, milli uyanışını işleyen ve düşünsel dünyasını da önemli ölçüde şekillendiren edebi eserlere sıkça değinilmesi ve yer yer onlardan alıntılar yapılması, işlenen siyasi tarihi tekdüzelikten kurtararak ona zengin bir sosyal boyut da kazandırır.

Eleştirilebileceğimiz bazı noktalarına rağmen, kitap, Macar siyasi tarihinin her kesimden okuyucuya hitap eden bütünlüklü bir anlatısını ortaya koyması bakımından oldukça değerli bir çalışmadır. Ana metinden ayrı olarak da ilgili coğrafya ile buradaki siyasi ve sosyal dönüşümleri anlamaya yardımcı olabilecek haritalar, Macar tarihinden önemli olay ve figürleri içeren görseller, şu an çevre ülkelerin egemenliğinde ve başka isimlere sahip olan yerleşimlerin Macarca adları, Macar alfabesinin kendine özgü karakterlerinin telaffuzu konusunda yardımcı bir ek ve Macar topraklarında hüküm sürmüş hanedanların soyağaçlarını içeren tablolar ile Cartledge'in eseri, Macar tarihine girişte saygın bir rehber olarak görülmeyi hak eder.